

Bakgrund och handlingsplan för Götalands skogar

*Ett initiativ för samverkan för skogarnas biologiska mångfald,
morgondagens klimat och en levande landsbygd i södra Sverige*

Därför behövs en handlingsplan för skogarna i södra Sverige

Om man vill någonstans, får man ta ut en riktning och börja gå.

Därför har Naturskyddsföreningens länsförbund i södra Sverige tagit fram denna handlingsplan. I ett stort och avlångt Sverige är skillnaderna mellan olika landsdelar stora. Det blir uppenbart när vi tittar närmare på historia, klimat, skogstyper, skogsnäringen, ägarstruktur, rödlistor och naturskydd.

Dessa regionala olikheter spelar roll när medlemmar, kretsar, länsförbund och riksförening ska stå upp för svensk natur. Samtidigt kan regionala planer även belysa gemensamma utmaningar, vilket underlättar en nationell samverkan. Vår handlingsplan för Götalands skogar har två syften. Dels att formulera mer precisa förslag för södra Sverige, men samtidigt visa på likheter för hela landet.

Fler skyddade skogar och mer av ett naturnära skogsbruk uppnås genom engagemang, goda förslag och samverkan. Något som denna handlingsplan vill bidra till.

Innehåll

Bakgrund och nulägesanalys av södra Sveriges skogar

- Götalands skogar i Sverige
- En historisk tillbakablick fram till Carl von Linné
- Förändrat jordbruk och växande befolkning tränger undan skogen
- Åker, äng, hage och våtmark blir "skog" på nytt
- Dagens intensiva skogsbruk
- Tunga ekonomiska intressen styr
- Små enskilda skogsägare dominerar skogslandskapet i söder
- Hotad mångfald i södra Sveriges skogar
- Skogliga regioner i Götaland
- Vatten - en blågrön livsnerv genom skogslandskapet
- Götalands skogar har lägst skydd i landet
- Klimat- och naturkris måste hanteras tillsammans
- Den ideella naturvårdens arbete i södra Sveriges skogar

Våra förslag och krav för södra Sveriges skogar

- Skyddet av Götalands skogar måste öka kraftigt i närtid
- Förordningen om återskapad natur kan bli ett kraftfullt verktyg
- Vi behöver ansvarsfulla privata skogsägare som är stolta för sin skogs mångfald
- Ett mer naturnära skogsbruk måste ersätta dagens kalhyggen
- Hur gör vi med den certifierade skogen?
- Södra Sveriges skogar måste klimatanpassas
- Värna, vårda och bevara skogens vattendrag

Metoder för att göra skillnad i skogen

- God kunskap är grunden
- Vi är många - det väger tungt i debatten
- Om fler vågar höja rösten kan vi vinna fler segrar
- Stärk vårt interna arbete
- Samverka mer med fler
- Låt oss sätta igång tillsammans
- Vi måste välja spelplan oftare
- Skapa opinioner som hörs och syns med ett budskap som vinner stöd

Källor, referenser och länkar

Sammanfattning

I södra Sverige finns de mest produktiva skogarna. De är basen för en av landets största näringar - skogsindustrin. De senaste hundra åren har skogsmarken i Götaland ökat med nästan 700 000 hektar. Mycket handlar om planterad gran på tidigare ängs-, hag- och åkermark. Dessutom har glesa blandskogar ersatts med täta barrmonokulturer, vilket bidragit till ett tredubblat virkesförråd. Efter andra världskriget brukas nu nästan all skog i söder enligt trakthyggesmetoden med kalhyggen, markberedning, plantering, röjning, gallring och ny slutavverkning. Skogsbruket blir allt intensivare och idag avverkas hela tillväxten i Götaland. Konsekvensen blir allt yngre och artfattigare skogar.

Rödlistan för Götalands skogar omfattar idag 1 900 arter, varav 360 arter försvunnit från minst ett län. Flest arter är knutna till lövskog, särskilt ädellövskog, och de största hoten är avverkningar och igenväxning. Det stora antalet rödlistade arter speglar de senaste två tusen årens extensiva bruk med skogsbete, regelbundna bränder och ett stort inslag av vatten i skogen. Men trots att fler arter hotas i söder än i norr, har Götaland lägst andel skyddad skog. Skälen är höga markpriser, en fragmenterad ägarstruktur och ett starkt motstånd från skogsnäringen.

Statliga Sveaskog är den största enskilda skogsägaren i Götaland, men 77 procent av skogen ägs av små enskilda skogsägare med hög medelålder. Stora arealer skog kommer därför skiftas mellan generationer och till nya ägare, vilket påverkar frivilliga avsättningar och val av skogsbruksmetod. Drygt 50 000 skogsägare är medlemmar i Södra skogsägarna, som med tre massabruk och åtta sågverk är den dominerande aktören i Götaland.

Naturskyddsföreningen viktigaste utmaning är att kraftigt öka skyddet av skog i närtid. Ett etappmål till 2030 är att tio procent av södra Sveriges skogar får ett strikt skydd, vilket innebär att arealen måste trefaldigas på fem år. Även behovet av att återskapa värdefulla naturtyper med hjälp av EU:s förordning för naturrestaurering är omfattande och akut. Detta inkluderar även utmaningen att hålla kvar vattnet i skogslandskapet på ett bättre sätt. Ska mångfalden värnas måste utgångspunkten vara det landskap som dominerade södra Sverige fram till mitten av 1700-talet. Idag återstår bara små fragment av Europas ursprungliga löv- och blandskogar, vilket gör dessa skogs- och naturtyper till några av de mest hotade i hela världen.

Det är också nödvändigt att koppla samman hoten mot den biologiska mångfalden med en tilltagande klimatkris. Här är längre omloppstider, mer kontinuitetsskogar och en effektivare användning av skogsråvaran några av de avgörande nycklarna. En omställning till ett mer naturnära skogsbruk är med andra ord en lösning för både klimat och biologisk mångfald.

I södra Sverige står Naturskyddsföreningen inför stora utmaningar. Dessa måste mötas med ökat erfarenhetsutbyte och mer samverkan mellan kretsar, länsförbund och vår riksförening. Dessutom måste vi kraftsamla brett med många andra aktörer, och utveckla arbetsformer som väcker respekt, engagemang och uppmärksamhet. Tiden är knapp och det är hög tid att gå från ord till handling.

Bakgrund och nulägesanalys av södra Sveriges skogar

Götalands skogar i Sverige

Även om bara 20 procent av landets skogsmark ligger i Götaland är skogen i södra Sverige av stort värde. Det gäller på flera områden som biologisk mångfald, rekreation och folkhälsa, och inte minst ekonomiskt för skogsnäringen. Det finns tre faktorer som gör Götalands skogar särskilt värdefulla ur ett ekonomiskt perspektiv.

- Andelen lågproduktiv skog där träden växer långsamt är lägre. I Norrland består skogen av drygt 21 procent impediment, där träden växer för långsamt för att kunna avverkas i stor skala. För Götaland är andelen sju procent. Därför är andelen skog som kan brukas högre i södra Sverige.
- Skogen i södra Sverige växer snabbare på grund av näringsrikare jordar och längre säsonger. I norra Norrland växer skogen i snitt med tre kubikmeter per hektar och år. I Götaland är tillväxten dubbelt så hög. Det betyder också att skogen kan avverkas tidigare i söder. I Götaland får en del tallskogar avverkas när de är 60 år gamla. På magra marker i norra Sverige kan man få vänta 40 år till.
- I södra Sverige är det dessutom närmare till sågverk och massabruk jämfört med i norr.

Tillsammans gör detta att 20 procent av landets skogsmark levererar drygt en tredjedel av den avverkade volymen. De senaste 30 åren har snittet legat på över 35 procent av avverkad volym.

Även inom Götaland finns det stora regionala skillnader. Drygt 40 procent av skogsmarken ligger i de tre småländska länen Jönköping, Kronoberg och Kalmar. Därför är det logiskt att skogsnäringen har ett särskilt grepp om Småland både när det gäller ekonomi och inflytande. Lägst andel skogsmark finns i Skåne och på Gotland där andra areella näringar som jordbruk och turism väger tyngre.

En historisk tillbakablick fram till Carl von Linné (fram till 1750)

Under årtusenden har skogarna i södra Sverige förändrats. Efter senaste istiden har klimat, invandrande trädslag och omgivningens fauna skapat nya sorters skogar. När tundran sakta beskogades av björk och tall fanns även visenter, vildren, uroxer, jättehjort och vildhästar i södra Sverige. Men stora delar av den tidens megafauna försvann, sannolikt på grund av människor som jagade, samtidigt som ett varmare klimat gynnade mer värmekrävande träd som ek, lind, alm och ask. Resultatet blev att Sydsverige för 5 000 år sedan täcktes av djupa ädellövskogar och vid den tid anlände nya mänskliga kulturer som brukade jorden och höll tamdjur. Då fick naturliga eldsvådor sällskap av anlagda bränder för att gynna friskt gräs till betande tamdjur, något som i sin tur skapade glesa och ljusa skogar. Några hundra år innan vår tideräkning förändrades klimatet och temperaturen sjönk. Det ledde till att tamdjuren stallades under vintern och här föddes ängsbruket med slåtter och lövtäkt, som sedan präglade södra Sverige i över två tusen år. Dagens mångfald i Götalands skogar speglar alla dessa tidigare årtusenden. Därför är det inte ologiskt att peka ut betade hagmarker med gott om gamla grova lövträd som kanske den mest urskogslika naturtypen i södra Sverige. Det är i vart fall slutsatsen, som några av landets ledande skogsekologer drar. En annan viktig notering är att fram till 1700-talet skedde förändringarna långsamt, vilket innebär att många arter hann anpassa sig. De senaste två hundra åren har förändringarna gått snabbare och varit mer omfattande.

Förändrat jordbruk och växande befolkning tränger undan skogen (1750 - 1900)

Omfördelning av mark (skiftsreformer), ny teknik (bättre plogar) och nya grödor (vallväxter och potatis) lade grunden för en revolution inom jordbruket i slutet av 1700-talet. Följden blev bland annat en växande befolkning. I Götaland ökade befolkningen med drygt 150 procent till nästan tre miljoner invånare mellan 1750 och 1900. Böndernas inflytande stärktes, vilket bland annat ledde till att kronans rätt till landets alla ekar upphörde 1830. Det var Gustav Vasa som 1558 hade beslutat att all ek skulle tillhöra kungen, eftersom det var en strategisk råvara för nya krigsskepp. Innan det så kallade regalet upphörde uppskattades antalet grova ekar till tio miljoner i södra Sverige. Idag återstår runt fem procent eller en halv miljon ekar. Den agrara revolutionen, som under 1800-talet fick sällskap av industrialiseringen, fick som konsekvens att skogen i södra Sverige trängdes tillbaka av nyodling och tillverkning av träkol, pottaska, tjära och tunnor till sillfisket. I slutet av 1800-talet var arealen skog den minsta på många tusen år och i dåligt skick. Därför klubbade riksdagen Sveriges första skogsvårdslag 1903, som främst var inriktad på att återplantera träd där skogen hade avverkats.

Åker, äng, hage och våtmark blir "skog" på nytt (1900 till idag)

Under de senaste hundra åren har skogen återkommit med besked. En utveckling som skogsnäringen gärna beskriver som en framgångssaga. Därför är det viktigt att komma ihåg att utgångspunkten runt 1925 är ett i mångt och mycket avskogat Sverige. Vid första världskrigets slut var arealen åkermark som störst och enligt Riksskogstaxeringens första underlag täcktes mer än en fjärdedel av Hallands produktiva skogsmark av ljunghedar. Taxeringen visar också att våtmarkerna har minskat till drygt en tredjedel i Götaland, då 450 000 hektar myrmark har dikats ut under de senaste hundra åren.

Kortfattat har följande hänt i Götalands skogar under de senaste hundra åren.

- **Över en miljon hektar åker, äng, hag- och våtmark har omvandlats till skog.** Arealen skogsmark har ökat med 33 procent till drygt fem miljoner hektar. Förändringen är störst i Kronoberg, Skåne och Kalmar län där arealen skog ökar med över 40 procent. Gotland är enda undantaget där arealen produktiv skogsmark har minskat något.
- **Glesa betade skogar har tätat och blivit mörkare.** Volymen växande skog har trefaldigats i Götaland. Förändringen är störst i Halland, Blekinge och Skåne där antalet kubikmeter växande skog har ökat med över 250 procent.
- **Löv- och blandskogar har ersatts med monokulturer av gran och tall.** För hundra år sedan täckte löv- och blandskogar över 70 procent av Götaland. Idag har andelen bland- och lövskog minskat till drygt 30 procent och nästan 70 procent består främst av likåldriga gran- och tallplanteringar och kalhyggen.
- **Granen är det trädslag som har ökat mest och främst på tallens bekostnad.** Volymen gran har fyrfaldigats i Götaland och ökningen har varit särskilt stor i Halland, Skåne och Blekinge.

Dagens intensiva skogsbruk

När Riksskogstaxeringens första inventering gjordes under 1920-talet var den svenska skogens virkesförråd kört i botten. Därför ger jämförelser för de senaste hundra åren ingen rättvis bild. Då är det bättre att använda den mer högupplösta statistik som [Riksskogstaxeringen](#) tillhandahåller för de senaste 60 åren.

- **Arealen slutavverkad skog har ökat med nästan 40 procent** jämfört med 1982 till dagens drygt 50 000 hektar. Däremot har gallringarna minskat med drygt tio procent under samma period.
- **Den totala volymen avverkad skog har ökat med närmare 70 procent** jämfört med 1982. Det mesta av ökningen utgörs av gran.
- **Virkesförrådet i Götalands skogar har ökat med 75 procent** sedan 1955. Ökningen är särskilt tydlig mellan 1970 och 1995, men sedan minskar tillväxten. Fram till år 2000 står granen för mer än hälften av virkesförrådets tillväxt, men sedan har volymen gran minskat. Det beror troligen främst på stormar och torka.
- **De senaste fyra åren har Götalands virkesförråd minskat något.** Sannolikt är det resultatet av höga avverkningsnivåer tillsammans med torkan sommaren 2018.
- **Ungskogen ökar och andelen avverkningsmogen skog minskar.** De senaste 40 åren har arealen ungskog upp till 60 år ökat med nästan 450 000 hektar i Götaland. Samtidigt har arealen avverkningsmogen skog mellan 60 och 120 år minskat med nästan 480 000 hektar, vilket motsvarar en minskning på över 25 procent. Efter 1980 har arealen skog äldre än 120 år ökat med drygt 180 000 hektar. En viktig delförklaring till detta lär dock vara att stora arealer improduktiv skog har klassats om till produktiv skogsmark.
- **Arealen improduktiv skogsmark har minskat med 60 000 hektar** under de senaste femton åren. Förklaringen lär främst handla om längre växtsäsonger och tillförseln av kväve från trafiken. Merparten av dessa tidigare impediment utgörs sannolikt av senväxta träd på myrmark. Under samma period ökade arealen äldre skog (120 år eller äldre) i Götaland med drygt 80 000 hektar. Om underlagen från Riksskogstaxeringen är korrekta betyder det att merparten av den äldre skogen består av tidigare improduktiv skog. Denna omklassning har alltså gett skogsnäringen tillgång till ytterligare 60 000 hektar under de senaste 15 åren. Den ytan kan jämföras med att den skyddade landarealen i nya naturreservat och nationalparker under samma period ökade med 85 000 hektar. Men landareal inte är samma sak som skogsmark, så den gjorda omklassningen kan vara än mer fördelaktig för skogsnäringen.
- **Ett ökat uttag av skogsbränsle är en annan viktig trend.** I Götaland har uttaget av grenar och toppar, så kallat grot, ökat med närmare 25 procent sedan 2010. Mest ohållbart är uttaget av råvara i Östergötland, Jönköping och Kronobergs län. Detta växande uttag av råvara gör att Skogsstyrelsen nu bedömer att försurningspåverkan från luftföroreningar och skogsbruk är i samma storleksordning, och att den negativa påverkan från skogsbruket lär öka.

Tunga ekonomiska intressen styr

Under 2023 omsatte landets största skogsägare, statliga Sveaskog knappt 7,9 miljarder kronor.

[Skogsägarföreningen Södra](#) med tre massbruk, åtta sågverk och över 50 000 medlemmar omsatte samma år mer än tre gånger så mycket, närmare bestämt 29 miljarder kronor. I Götaland verkar dessutom flera andra stora företag som [Vida](#), [Sydved](#) och [ATA Timber](#) med omsättning från någon till flera miljarder kronor. Flera stora nationella skogskoncerner som [Stora Enso](#), [Holmen](#) och [Billerud](#) driver även en handfull massa- och pappersbruk i södra Sverige. En summering av [Skogsindustriernas medlemmar](#) i Götaland ger vid handen närmare 50 sågverk och åtta bruk. Det betyder att skogsindustrin är väl utbyggd i södra Sverige och spelar en tung ekonomisk roll, som även yttrar sig i ett stort politiskt inflytande.

Små enskilda skogsägare dominerar skogslandskapet i söder

Över 125 000 enskilda skogsägare dominerar ägarstrukturen i södra Sverige. Tillsammans äger de 77 procent av Götalands skogar. Den resterande skogen ägs och förvaltas av Sveaskog, privata aktiebolag, kyrkan, kommuner och andra aktörer.

[Skogsstyrelsen](#) tillhandahåller statistik om de enskilda skogsägarnas innehav, kön och ålder för hela Sverige. Dessa siffror torde dock relativt väl spegla läget i Götaland.

- Drygt 60 procent av skogsägarna är män och knappt 40 procent är kvinnor.
- Över 60 procent äger mindre än 20 hektar skog.
- De senaste 25 åren har antalet enskilda skogsägare minskat med drygt tolv procent.
- Samtidigt ökar antalet fysiska personer som äger mycket (över hundra hektar) och lite (under fem hektar) skog.
- Mer än hälften av de enskilda skogsägarna är 60 år eller äldre. Det innebär att de närmaste årtiondena kommer präglas av många generationsskiften, vilket i sin tur kommer att påverka både skogsbruksmetoder och den frivilligt skyddade skogen i södra Sverige.

Hotad mångfald i södra Sveriges skogar

Senaste [rödlistan](#) från SLU Artdatabanken visar att antalet hotade arter är fler i söder än i norr. Å andra sidan saknas orörda sjumilaskogar i Götland. Vi har två olika verkligheter att hantera.

Bofasta rödlistade arter är 1 700 för Norrland och 3 700 för Götaland. Det är dock svårt att jämföra dessa två listor då naturtypen fjäll saknas i Götaland och mer än hälften av Götlands rödlistade arter är knutna till marina miljöer, ofta då vatten med hög salthalt längs Västkusten. En jämförelse mellan bofasta rödlistade arter knutna till skog i norr och söder kräver ytterligare [analyser](#).

När det gäller nationellt utdöda arter har 25 försvunnit från Norrland, medan 173 arter försvunnit från Götaland. Förklaringarna är många som fler biotoper och arter i söder, liksom att dessa är mer trängda av ett mer intensivt brukande. En fördjupad analys av rödlistan utifrån bofasta arter i Götaland där skogen är viktig eller utnyttjas ger följande resultat.

- Totalt omfattas 1 900 arter varav drygt hälften är storsvampar och skalbaggar.
- Nästan hälften av arterna är hotade (CR, EN eller VU).
- Över 75 procent påverkas negativt av skogsbrukets avverkningar.
- Drygt 40 procent påverkas negativt av igenväxning.
- De viktigaste biotoperna är löv-, ädellöv- och barrskog.

Nästan hundra arter kopplade till skogen har försvunnit från hela Götaland. Främst handlar det om skalbaggar, lavar och tvåvingar. Men utdöendet börjar tidigare. Forskarna beskriver det som ett stegvis försvinnande och kallar det [utdöendeskuld](#). Det är en process som syns när vi summerar arter som har försvunnit från minst ett av Götalands län. Då blir listan 360 arter lång och domineras av skalbaggar, lavar och tvåvingar. De främsta orsakerna till utdöendet på båda dessa listor är avverkningar (70 %) och igenväxning (40 %). De viktigaste biotoperna är löv-, ädellöv- och barrskog.

Skogliga regioner i Götaland

Trädslag och biotoper respekterar inte administrativa gränser som län. Istället styrs skogarna av klimat, topografi och andra faktorer. De senaste hundra åren har skogsbrukets plantering av främst

gran förändrat skogarna här i söder. Sverige brukar grovt indelas i fem [vegetationsregioner](#). I tre av dessa dominerar skogen. Förutom **norra barrskogsregionen** finns det två som berör Götaland.

- **Södra lövskogsregionen** eller den nemoral regionen som omfattar Halland, Skåne och Blekinge.
- **Mellansvensk blandskog**, sydlig barrskog eller boreonemoral region omfattar resten av Götaland och en stor del av Svealand.

I rapporten [Skogliga naturvärdesregioner för södra Sverige](#) utgiven av Södra Skogsägarna 2014 beskrivs dessa två skogsregioner på följande vis.

*”Skogen i den **nemoral** zonen utgörs till stor del av ädellövskog, främst bok, ek, alm, ask, lönn och lind. Boken är ett karaktärsträd. Den nemoral zonen omfattar i övrigt delar av västra och mellersta Europa. Det är den skogszon som reducerats mest i areal genom tiderna, framför allt genom uppodling, och i dag återstår bara 0,2 % av ursprungsarealen (Hannah m.fl., 1995).”*

*”Den **boreonemoral** zonens nordgräns, sammanfaller med ekens nordgräns limes norrlandicus. Karaktäristiskt är blandskogar med tall, gran och lövträd, framför allt asp och björk, men även ädla lövträd. Även skogen inom den boreonemoral zonen har reducerats kraftigt och i dag återstår endast 2 % (Hannah m.fl., 1995).”*

Som ett av Europas främsta skogsländer är det rimligt att Sverige axlar ett stort internationellt ansvar för dessa skogstyper och deras fauna och flora. Men mångfalden och komplexiteten i södra Sveriges skogslandskap låter sig inte fångas i två grova skogsregioner. Det finns behov av mer precisa indelningar. En lämplig utgångspunkt kan vara Södras rapport om olika naturvärdesregioner, där 15 olika naturvärdesregioner presenteras.

Vatten - en blågrön livsnerv genom skogslandskapet

I Götaland finns över en halv miljon hektar inlandsvatten exklusive de fyra stora sjöarna. Sjöar, vattendrag och våtmarker är inte bara viktiga för skogslandskapets biologiska mångfald. Vattnet i landskapet är grunden för vitala ekosystemtjänster som dricksvatten, skydd mot översvämningar, skogens tillväxt och tillgång på fisk för konsumtion och rekreation.

På grund av sin väldiga sammanlagda längd utgör skogens oräkneliga små vattendrag den viktigaste ytvattenförekomsten. Här bryts en stor del av skogens löv och vedmaterial ned till ny biomassa och olika näringsämnen. De viktiga och dominerande nedbrytarna består av bakterier, svampar och bottenlevande smådjur, såsom larver av natt-, dag- och bäcksländor, knott, myggor och gråsuggor. Trädens löv är bränslet i bäckens nedbrytning, som i nästa steg föder andra insekter, fiskar, fåglar och fladdermöss. Barr är sämre som födobas i denna näringskedja. Vidare sker nedbrytningen av växtmaterial snabbare i en porlande bäck med syresatt vatten jämfört med ett skogsdike med närmast stillastående vatten.

Funktionella kantzoner mot vattendrag spelar en viktig roll för att minska erosion, skapa skugga över vattnet som sänker temperaturen, minska näringsläckage och bidra till en effektiv nedbrytning. En väl tilltagen kantzon fungerar dessutom som spridningskorridor för landlevande växter och djur, och ger död ved till vattendraget. Riklig förekomst av död ved i vattendraget är mycket viktig, vilket betyder att man ska vara återhållsam med att rensa vattendragen.

Götalands skogar har lägst skydd i landet

Jämfört med övriga landsdelar har Götalands skogar det lägsta skyddet. Den formellt skyddade skogen uppgår till 3,5 procent, vilket innebär 194 000 hektar skogsmark, varav 170 000 hektar är produktiv skog. Särskilt illa är läget i Småland och undantaget är Gotland där drygt tio procent av skogen är skyddad.

Nästan alla skyddade områdena i Götaland är under tusen hektar, och troligen är minst hälften av alla områden under hundra hektar. Undantagen, större skyddade områden, är ofta skärgårdar, sjöar eller våtmarker där andelen produktiv skog är marginell. Store Mosse nationalpark omfattar exempelvis drygt 7 600 hektar, men mindre än tio procent består av produktiv skog. Sannolikt finns det i hela Götaland inte mer än en handfull skyddade skogsområden över tusen hektar där även skogsbruk är förbjudet. Däremot finns det flera större naturreservat där skogsbruk delvis är tillåtet, som Hunneberg, Svartedalen, Fegen, Verkeån, Halen och Storasjöområdet.

Takten att skydda mer skog går långsamt i södra Sverige. I [Nagoya](#) 2010 kom världens länder överens om att skydda 17 procent av ekologiskt representativa områden på land. Överenskommelsen är idag ersatt av nya internationella löften, men en blick i backspegeln ger värdefull information om utfallet. I Götaland innebar det löftet att landarealen skyddad natur i nationalparker, naturreservat och biotoppsydd under tolv år ökade med blygsamma sex promille till dagens 3,2 procent.

Vi har inte haft tillgång till uppdaterad och detaljerad statistik över vilken typ av skogar som skyddas i Götaland. Siffror för skyddet av olika typer av skog på nationell nivå från 2017 visar att det fanns över 35 000 hektar lövskog med större eller mindre inslag av ädellöv. Om vi antar att merparten (30 000 ha) ligger i Götland, så innebär det att runt 15 procent av den skyddade skogen i Götaland kan utgöras av lövskog med höga naturvärden. Det går inte att göra liknande uppskattningar för övriga skogstyper som är mer jämt spridda över hela landet.

Nationalparker, reservat och biotoppsydd ger ett permanent skydd över tid. Dessutom kan skog skyddas med hjälp av naturvårdsavtal i upp till 50 år. Det finns ingen redovisning för hela Götaland av dessa naturvårdsavtal, men i en [rapport från Skogsstyrelsen](#) redovisas avtalen utifrån landets naturgeografiska regioner. Utifrån den översikten är det rimligt att uppskatta att runt 12 000 hektar skogsmark omfattas av olika naturvårdsavtal. I Sveaskogs fem ekoparker i Götaland tillkommer dessutom drygt 7 500 hektar, som är avsatta för naturvård orört (NO) eller skötsel (NS). Det innebär att runt 20 000 hektar av ovan nämnda 194 000 hektar har ett tidbegränsat skydd.

Enligt officiell statistik uppgår det frivilliga skyddet av skog i Götaland till runt 300 000 hektar produktiv skog. Det är en värdefull pusselbit, som kan spela en viktig roll ur ett landskapsperspektiv. Insynen i denna form av skydd är dock mer eller mindre begränsad. [Sveaskog](#) redovisar på sin karta var i landskapet avsättningarna finns och kompletterar med information om ålder och typ av skog. Större skogsägare som Holmen och kyrkan exponerar på ett liknande vis sina frivilliga avsättningar på [Skogsindustriernas](#) karttjänst. Södra Skogsägarna rapporterar bara en procentsiffra för de certifierade medlemmarnas [frivilliga avsättningar](#). Notera också att dessa avsättningar är just frivilliga. Ofta upphör de när en skog säljs och ägarna väljer själv vilken skog som ska avsättas. Det finns många exempel på att det är lågproduktiv, ibland improduktiv skog, som skyddas. Men bristen på insyn gör det omöjligt att säga hur omfattande detta är. Ett annat problem är att det är omöjligt att följa avsättningarna över tid. Ovan nämnda redovisningar är ögonblicksbilder. Försök att jämföra

dagens avsättningar med tidigare underlag har misslyckats, eftersom varken företag eller myndigheter lämnar ut dessa uppgifter.

Klimat- och naturkris måste hanteras tillsammans

Det är välkänt att de senaste två hundra årens användning av fossila bränslen har tillfört atmosfären stora mängder koldioxid, vilket fått som konsekvens att jordens medeltemperatur nu närmare sig Paris-avtalets mål på max 1,5 grader varmare. Mindre känt är att 30 procent av våra historiska utsläpp härstammar från avskogning, dikade våtmarker och ett intensivare jord- och skogsbruk. Samtidigt binder skogen årligen enorma mängder av koldioxid varje år. Hur den naturliga kolsänkan hanteras spelar en central roll för dagens och morgondagens klimat.

Kolförrådet i Sveriges växande träd ovan mark uppskattas till runt 1 200 miljoner ton kol. Det är mycket mer än för hundra år sedan, men avsevärt mindre jämfört med förindustriell tid. Ett ännu större kolförråd finns under träden i form av rotsystem, svampmycel och organiskt nedbrutet material. Mest kol är lagrat i våtmarkernas torv, och uppskattas innehålla tre gånger mer än landets alla växande träd. Att bevara och öka dessa kolförråd är avgörande för hur väl vi kan hantera framtida klimatutmaningar.

I en rapport från 2021 sammanfattas Naturskyddsföreningens ståndpunkter när det gäller [skogen, klimatet och den biologiska mångfalden](#). De viktigaste kan summeras i följande punkter.

- För att mängden koldioxid i atmosfären ska minska krävs att dagens kolförråd ökar.
- Tidsaspekten är avgörande. Om kolförråden inte ökar de närmaste decennierna, riskerar läget att allvarligt försämrats på grund av olika tröskel- och dominoeffekter.
- Det snabbaste och billigaste sättet att öka kolförråden är att minska avverkningsnivån och låta skogen lagra mer kol i växande träd, död ved och i marken.
- Det finns flera sätt att göra detta. Låt skogen blir äldre innan den avverkas, öka andelen kontinuitetsskog, öka skyddet av främst äldre skogar och skapa mer död ved och ta större hänsyn i produktionsskogarna. Alla dessa åtgärder gynnar även skogens biologiska mångfald.
- Skogsråvara kan i flera fall ersätta fossila alternativ, vilket är något som skapar klimatnytta. Avgörande är dock att användningen fokuserar på långlivade produkter som exempelvis byggnadsvirke. Idag används runt 50 procent av den avverkade skogsråvaran till energi, 30 procent till papper och kartong och bara 20 procent till långlivade produkter.

En [färska rapport](#) från Lunds Universitet av Markku Rummukainen pekar åt samma håll.

Den ideella naturvårdens arbete i södra Sveriges skogar

I arbetet med denna handlingsplan har vi försökt summera tidigare insatser för södra Sveriges skogar. Svaren kommer från ett antal kretsar och samtal i handlingsplanens arbetsgrupp. Följande slutsatser är preliminära, då det finns behov av att både fördjupa analysen och kartläggningen. Något som med fördel kan ske samtidigt som denna handlingsplan diskuteras och förankras bland länsförbund, kretsar och aktiva medlemmar.

- Systematisk och långvarig samverkan för södra Sveriges skogar mellan flera länsförbund är relativt sällsynt. Kansli Väst driver sedan ett par år [Skogsnätverk Väst](#) som de senaste åren har genomfört flera [digitala föreläsningar](#). Ett annat exempel är samarbetet mellan Jönköpings och Östergötlands länsförbund kring [skogskursen Ekhjärtnäpparen](#). Ett tredje

initiativ var [gemensamma debattartiklar](#) om Sveaskogs ekoparker, som publicerades under våren 2020 i ett dussin lokaltidningar undertecknade av 18 länsförbund.

- Få länsförbund bedriver ett långsiktigt och systematiskt skogsarbete där många kretsar deltar aktivt. Kartläggningen av [jätteträd i Skåne](#) för 20 år sedan, skogskampanjen [Nemoral lövskog](#) i slutet av 1990-talet, arbetet med [Osaby naturreservat](#) och arbetet för att ombilda [Hornsö ekopark](#) i östra Småland till nationalpark är exempel på insatser som pågått över flera år.
- På krets nivå finns det däremot flera exempel på långvariga insatser för att skydda värdefull skog. Gränna skogsgrupps långvariga arbete är [väldokumenterat](#) och har delvis inkluderats i Östra Vätterbranternas biosfärområde. Andra exempel är insatserna för att bevara skogarna i [Svartedalen](#), peka ut nya naturreservat runt [Strömstad](#) i norra Bohuslän och arbetet för att bevara den biologiska mångfalden som är knuten till [ekarna i Alvesta](#).
- Flera länsförbund medverkar i de [regionala skogsstrategier](#), som har tagits fram mellan skogsnäring, länsstyrelser, regioner, ideell naturvård och andra aktörer och organisationer. Erfarenheterna av strategiarbetet är splittrat. Några länsförbund har valt att lämna, medan andra fortsätter att delta. Någon djupare analys av detta arbete har inte gjorts.
- Det som präglar en stor del av de senaste åren är insatser från enskilda skogsaktiva medlemmar, vilket ibland har skett i form av nätverk och informella skogsgrupper, inte sällan med stöd från Skydda Skogen. Exempel på detta är [Oskarshamnsbygdens Fågelklubb](#) och protester mot [Södras avverkningar](#) i Östergötland och nordöstra Småland.

Våra förslag och krav för södra Sveriges skogar

Skyddet av Götalands skogar måste öka kraftigt i närtid

Naturskyddsföreningens [skogspolicy](#) från 2020 slår fast att *”i Sverige ska minst 30 procent av den produktiva skogsmarken nedanför den fjällnära naturvårdsgränsen, med god geografisk spridning och representation av alla skogsbiotoper, varaktigt skyddas. Detta inkluderar formella skyddsformer samt markägarnas frivilliga skydd förutsatt att detta är långsiktigt, av tillräckligt hög kvalitet och transparent.”* Det är långt ifrån dagens situation i södra Sverige, liksom i stora delar av övriga landet.

På sin [webbsida](#) skriver Skogsstyrelsen att EU saknar en gemensam skogspolitik och att ansvaret för skogspolitiken ligger på varje enskilt medlemsland. Samtidigt slår dock myndigheten fast att *”EU lagstiftning kring handel, inre marknad, klimat, energi och biologisk mångfald påverkar direkt eller indirekt hur medlemsländer kan utforma sin nationella skogspolitik.”* Ett central dokument i detta sammanhang är [EU:s strategi för biologisk mångfald för 2030](#). I sin genomgång av detta underlag skriver Skogsstyrelsen att ett åtagande med direkt bäring på svensk skog är att **”strikt skydda 10 procent av EU:s landyta och EU:s hav.”** Stridsfrågan lär handla om var i Europa det ska ske. Därför är det viktigt att Naturskyddsföreningen i högre grad och på alla nivåer arbetar för att kravet på en *”god geografisk spridning och representation av alla skogsbiotoper”* uppfylls.

För Götalands del innebär det att arealen formellt skyddad skog behöver trefaldigas. Det vill säga att dagens 170 000 hektar produktiv skog snarast får sällskap av ytterligare 340 000 hektar skog i

framtida nationalparker, naturreservat och biotopskydd. Med tanke på ambitionsnivån i olika internationella överenskommelser är det rimligt att detta är ett prioriterat etappmål till 2030.

Skogsnäringen lär tillbakavisa det som orealistiskt och något som hotar äganderätten. Därför måste vi i grova drag visa att detta faktiskt är möjligt, utan att tvångsinlösa egendom från tusentals små privata skogsägare. Den största pusselbiten är statliga Sveaskog, som förvaltar närmare 310 000 hektar produktiv skog i [Götalands tio län](#). Den senaste tiden har även förslag diskuterats om att 20 procent av kyrkans skogar ska skyddas långsiktigt. De sex sydliga stiftet har idag avsatt drygt 16 000 hektar av total 144 000 hektar. Det innebär att ytterligare 12 000 hektar kan skyddas, men viktigare är att skyddet av kyrkans skogar blir långsiktigt och transparent. En liknande eller större areal kan avsättas i andra gemensamma skogar, som idag ägs av kommuner, stiftelser och regioner. Det är alltså möjligt att peka ut 340 000 hektar produktiv skog för naturskydd i Götland.

Nästa utmaning handlar om detta är rätt skogar som skyddas? Troligen inte, eftersom vi vet att Sveaskogs skogar är hårt brukade, andelen äldre skog marginell och att gran och tall dominerar på statligt brukade marker. Högre naturvärden finns ofta på privat mark, vilket kan vara värt att poängtera och faktiskt visa uppskattning för. Nästa steg blir därför uppgiften att lägga ett komplext pussel utifrån vilka skogar som bör skyddas omgående, andra skogar som har god potential för att restaureras och en tredje grupp som kan bytas ut mot mer värdefull skog på privat mark. En stor och tidskrävande utmaning som lär kräva en fördjupad analys, en stor dos diplomati och en dialog med skogsnäringens alla aktörer. Men finns det någon annan alternativ väg för att säkra skyddet av mångfalden i södra Sveriges skogar?

Klockan tickar och arbetet behöver inledas snarast. Vår förhoppning är att denna handlingsplan leder till att Naturskyddsföreningens länsförbund och kretsar i Götaland redan under 2025 börjar kartlägga och peka ut sina mest värdefulla skogar. I det arbetet blir det viktigt att höja blicken och tillämpa ett landskapsperspektiv med tillhörande [spridningskorridorer](#), vilka i sin tur kan bli en värdefull infrastruktur för rekreation, friluftsliv, besöksnäring och småskalig livsmedelsproduktion. Även detta är en stor utmaning, och vi måste fundera på hur forskning, andra aktörer som Skogssällskapet och skogsnäringen kan bidra. Här kan det vara lämpligt att fundera på om och hur olika karismatiska arter, som exempelvis vittryggig hackspett, mindre hackspett, svart stork, bäver, järpe, blåsippa, gamla träd, ekoxe och läderbagge, kan skapa engagemang och koppla ihop skog med biologisk mångfald.

Förordningen om återskapad natur kan bli ett kraftfullt verktyg

Analysen av Artdatabankens rödlista visar på en omfattande artkris i södra Sveriges skogar. Den [EU-lagstiftning](#), som nu har trätt i kraft, ska hantera detta. Därför måste vi själva snarast börja arbeta för konkreta insatser i svensk natur, och då med ett särskilt fokus på södra Sverige där viktiga naturtyper som slåtterängar, lövängar och glesa betade blandskogar präglade stora delar av landskapet under mer än två tusen år. Önskelistan på restaurerade natur- och skogstyper är lång och vi behöver höja våra egna kunskaper på området, men redan nu är det möjligt att peka ut behovet av

- ett omfattande skogsbete,
- fler naturvårdsbränningar,
- återvätning av skogens våtmarker
- glesare och mer öppna skogar där självföryngring skapar mer naturlig variation

- mer bland- och lövskog och då särskilt ädellöv i Götalands södra delar
- fler bryn och andra artrika kantzoner i ett större mosaiklandskap och
- att bevara och gynna grova, äldre och udda träd och död ved i olika stadier.

Arbetet kan med fördel starta i de fem ekoparker som Sveaskog förvaltar i Götaland. Om dessa kan bli förebilder och inspiratörer, är nästa steg att gå vidare med större skyddade områden där skogsbruk idag är tillåtet och andra större sammanhängande skogar som ägs gemensamt av stat, region, kommun eller kyrkan. Restaurering bör även vara ett proaktivt verktyg för att binda ihop befintliga skyddade områden med hjälp av spridningskorridorer i landskapet.

Vi behöver ansvarsfulla privata skogsägare som är stolta för sin skogs mångfald

Vi har tidigare konstaterat att skogsägarnas frivilliga avsättningar uppgår till runt 300 000 hektar. Det är en avgörande och viktig pusselbit för att klara dagens natur- och artkris i södra Sverige. Även här krävs ett övergripande landskapsperspektiv, något som innebär att avsättningarna måste vara kända och möjliga att följa över tid. Om så är fallet, kan både myndigheter och ideell naturvård inleda en konstruktiv dialog om var andra insatser i landskapet gör störst ekologisk nytta.

Ur det perspektivet är det glädjande att sådan tankar redan spirar bland några privata skogsägare. Deras förslag är att inom befintliga certifieringssystem för hållbart skogsbruk omfördela bonusen från avverkad råvara till den mark som skogsägaren valt att skydda. Hösten 2024 inledde en [projektgrupp](#) med företrädare från Södra, LRF Sydost, Naturskyddsföreningen och Smålands skogsstrategi ett arbete med att minska förtroendeklyftan mellan parterna. Projektet syftar till att lyfta fram de privata skogsägarnas bidrag till naturvården och inte minst stärka stoltheten i den här gruppen för hur de sköter sin skog. Kanske kan detta initiativ bli en viktig och bärande del i denna handlingsplan.

Ett mer naturnära skogsbruk måste ersätta dagens kalhyggen

Vid sidan av ett kraftigt utökat skydd av södra Sveriges skogar, är det nödvändigt att ställa om dagens intensiva skogsbruk till ett mer naturnära skogsbruk. Omställningen beskrivs i rapporten [Låt skogen leva](#) från Naturskyddsföreningen 2022 och principerna kan summeras i följande punkter.

- Efterlikna skogsekosystemets naturliga störningsdynamik som brand, storm och översvämning.
- Bevara och återskapa strukturer så att ekologiska tröskelvärden nås för bland annat död ved, gamla träd och våtmarker.
- Bevara och återskapa skogsekosystemets naturliga träslagssammansättning.
- Tillämpa ett landskapsperspektiv.

Fördelarna med ett naturnära skogsbruk är flera, som exempelvis på sikt fler kontinuitetsskogar, större intäkter via en högre timmerandel, större kollager i växande skog och en bättre anpassning till fler trädslag än bara gran i södra Sverige. För Götalands del är det därför viktigt att ställa krav på Södra, Sveaskog och kyrkan att utveckla naturnära skogsbruksmetoder för södra Sveriges skogar där löv och ädellöv prioriteras.

Även här finns initiativ från privata skogsägare då allt fler efterfrågar hyggesfria metoder. Detta intresse ska givetvis Naturskyddsföreningen vårda och välkomna för att stärka en konstruktiv dialog med främst mindre enskilda skogsägare. Däremot bör huvudansvaret för utbildning och rådgivning

rimligen ligga på skogsnäringen och myndigheter som Skogsstyrelsen. Det är också viktigt att satsningar på naturnära skogsbruk inte sker på bekostnad av insatser att öka andelen skyddad skog. Vidare behöver vi uppmärksamma riskerna som finns kring de kommande årens omfattande generationsskiften. Om dessa ägarbyten innebär att en stor andel fastigheter med naturnära skogsbruk återgår till kalhyggen och monokulturer, riskerar de långsiktiga utfallet av dessa ansträngningar att bli begränsat.

En avgörande utmaning är att ett fortsatt skogsbruk måste ske inom naturens gränser. Det är något som stora delar av skogsindustrin inte vill acceptera, då det begränsar flödet av skogsråvara till massabruk och sågverk. Ibland handlar invändningarna om nationalekonomi, men ofta hävdas att det är den unga växande skogen som binder mest koldioxid ur atmosfären.

Se även den [pågående debatten](#) om kyrkans skogsutredning.

Hur gör vi med den certifierade skogen?

Förväntningarna var stora när FSC:s certifiering lanserades i Sverige för 30 år sedan. Nyckelbiotoper fick inte avverkas, ett landskapsekologiskt perspektiv skulle tillämpas och skogsnäringen skulle ta större hänsyn i skogen. Under åren har dock flera av naturskydds- och miljöorganisationerna valt att lämna. Idag är BirdLife Sverige och Världsnaturfonden WWF kvar i FSC. Naturskyddsföreningen lämnade 2010. Trots detta är det många medlemmar och kretsar, som använder certifieringens standard för att överklaga avverkningar eller påpeka olika överträdelser. Erfarenheten är dock att anmälningar till FSC alltför sällan resulterar i skarpa sanktioner mot de certifierade företagen. Dessutom är FSC enklare att använda mot större skogsbolag och markägare som kyrkan, kommuner och andra offentliga ägare. Det är svårt att använda FSC mot små privata skogsägare, då ofta någon utomstående virkesköpare varit inblandad. Här behöver vi fördjupa vår analys, men kanske kan det ovan beskrivna initiativet kring ersättningar till kända avsatta skogar vara en väg att stärka FSC. Vi behöver följa det fortsatta arbetet.

Södra Sveriges skogar måste klimatanpassas

För framtidens klimat finns bara prognoser. Högre medeltemperaturer har redan gett längre växtsäsonger och mer koldioxid främjar tillväxten. Å andra sidan riskerar ett varmare klimat att bidra till fler skyfall, värre stormar och torrare somrar. Dessutom lär nya svampsjukdomar och nya skadeinsekter dyka upp i södra Sverige. Skogen måste bli mer motståndskraftig och klimatanpassas.

En klok utgångspunkt är att inte lägga alla ägg i samma korg. I södra Sverige behövs ett mer varierat skogslandskap som är bättre anpassat till regionens förutsättningar, än det senaste halvseklets ensidiga satsning på gran nästan överallt. Forskning pekar på att skogar med fler trädslag i olika åldrar är mer motståndskraftiga för en rad problem som skadeinsekter, svampangrepp, stormar, brand och torka. Dessa åtgärder visar ännu en gång att klimat- och naturkrisen inte kan lösas var för sig, utan att vi måste hantera dessa två globala utmaningar tillsammans.

En viktig uppgift blir att öka kunskapen om klimatutmaningarna i Götalands skogar bland Naturskyddsföreningens länsförbund, kretsar och medlemmar i södra Sverige.

Värna, vårda och bevara skogens vattendrag

Södra Sverige är en landsdel där människan under århundraden försökt tämja vattnet med kvarnar, dammar, utdikning, små vattenkraftverk och sänkning av sjöar. Idag är det uppenbart att tidigare vattenbalans behöver återställas på många platser för att säkra tillgång till dricksvatten, skydda samhällen mot översvämningar och garantera fortsatt tillväxt i skogen. Som bonus skapas samtidigt en grönblå infrastruktur, som främjar spridningen av fisk och andra arter i landskapet.

Det behövs en hel palett av åtgärder. Planterad gran ända ner till vattnet bör ersättas av naturligt anpassade lövträd. Många skogsdiken behöver pluggas igen för att hålla kvar vattnet i landskapet och skapa olika typer av våtmarker och viltvatten. Nedströms måste olika vandringshinder åtgärdas för att fiskar, insekter och annat liv bättre ska kunna spridas i landskapet.

[EU:s plan för återställande av natur](#) innehåller ett konkret mål på att minst 2 500 mil fritt strömmande vattendrag ska återställas till 2030. En del av detta bör förverkligas i södra Sverige där den småskaliga vattenkraften står för en mycket begränsad del av vår energiproduktion. Men vid sidan av dessa positiva initiativ dyker samtidigt nya hot upp. Nu senaste regeringens förslag att luckra upp strandskyddet längs små vattendrag smalare än två meter, vilket kan få allvarliga konsekvenser.

Några av våra mest hotade skogstyper är också kopplade till vattnet, som sväm- och sumpskogar. Här är det viktigt att prioritera naturliga fluktuationer av vattnet, hålla vattnet kvar i landskapet stärka skyddet av kantzoner längs vattendrag och sjöar, återskapa tidigare våtmarker i skogslandskapet och gynna mer död ved i vattnet. Detta är också åtgärder som motverkar brunifiering av vatten till följd av skogsbrukets monokulturer av gran och tall.

Metoder för att göra skillnad i skogen

God kunskap är grunden

Naturskyddsföreningens förslag och ställningstagande ska bygga på goda sakska. Det har genomsyrat den här handlingsplanen, men arbetet måste fortsätta och även inkludera aktuell omvärldsbevakning. På övergripande regional nivå krävs resurser för att följa utvecklingen på ett mer systematiskt vis och vi behöver kräva att staten återupptar tidigare insatser för att bedöma skogarnas tillstånd och naturvärden.

Vi ser också att dialogen mellan länsförbund och myndigheter som länsstyrelse och Skogsstyrelsen skiftar. Länsförbunden bör uppmuntras till regelbundna möten med dessa myndigheter för att säkra en god kännedom om läget i det egna geografiska området.

Effektiva kanaler behöver skapas för att sprida information vidare till kretsar och medlemmar via webbartiklar, föreläsningar, konferenser och digitala träffar. Och vi får inte glömma att lyssna av vad som sker lokalt.

När detta skrivs konstaterar vi att länsförbunden i södra Sverige behöver fördjupa kompetens och kunskap om bland annat;

- möjligheter och utmaningar kring EU:s naturrestaureringsförordning,

- särskilt hotade och [prioriterade skogstyper i Götaland](#) och deras regionala utbredning,
- viktiga åtgärder för att bromsa ett varmare klimat och samtidigt prioritera rätt bland nödvändiga anpassningar av Götalands skogar.

Vi är många - det väger tungt i debatten

Räknat i antal medlemmar är Naturskyddsföreningen en av landets största organisationer. Det är en stor tillgång och gör att vi får tyngd i debatten. Samtidigt är våra medlemmar inte för alltid givna, därför behöver frågor som berör prioriteras. Drygt 90 000 medlemmar bor i Götaland, vilket utgör nästan 45 procent av alla medlemmar i Sverige. Den vetenskapen bör resultera i att hotad natur i södra Sverige prioriteras högre än vad som sker idag.

Vår största tillgång och utmaning är hur väl vi lyckas med att skapa engagemang och aktivitet bland våra tusentals medlemmar. Aktivitet väcks ofta kring lokala frågor. Det som ligger nära, är också ofta det som engagerar. Den vetenskapen bör vara utgångspunkten när resurser fördelas mellan olika nivåer, med målet att öka engagemang och aktivitet bland medlemmarna. Många aktiva medlemmar ger inte bara lokal och regional styrka. De är en viktig tillgång för hela Naturskyddsföreningen på ett nationellt plan.

Det måste bli lättare och roligare att engagera sig för hotad natur. Inte sällan anklagas vi för att vara trilsande nej-sägare och udda artnördar. Kanske ligger det något i den kritiken. Att välkomna fler, men utan att urvattna våra ståndpunkter, är en grannliga balansgång. Fler av våra förslag måste uppfattas som verklighetsförankrade, välbehövliga och visionära i den allmänna opinionen. Några av de utmaningar som sannolikt behöver hanteras då är bland annat att;

- Visa att värdefull natur svarar på många människors behov av rekreation och avkoppling.
- Rekrytera fler unga människor som aktiva medlemmar.
- Driva och synas mer med lokala frågor som lockar till engagemang.
- Visa att naturskydd både kan gynna landsbygden och besökarna från storstäder.
- Välkomna människor med olika bakgrund och visa att vi tillsammans kan göra skillnad.

Om fler vågar höja rösten kan vi vinna fler segrar

Många betalande medlemmar är en stor tillgång, men fler måste våga stå upp för vår natur. Idag är det lätt att bli utpekad som aktivist och underförstått att det är dåligt. Det är en tuff utmaning att tackla. Kanske vore det bra om vår målbild är ett brett förankrat muller bland många, istället för att några få ska tvingas skrika gällt i skyn. Det är lättare sagt än gjort, men inte desto mindre nödvändigt. Kanske kan några av lösningarna finnas bland följande tankar.

- Välj bland striderna och prioritera de som är möjliga att vinna med stöd från många.
- Bredda opinionsarbetet och förankra förslagen hos människor utanför våra egna led.
- Koppla samman naturskydd i den tätortsnära skogen med avkoppling och återhämtning.
- Fokusera på gemensamt ägda skogar som förvaltas av staten, kommuner och större ägare som stiftelser och kyrkan.
- Använd och påverka kommunernas översiktsplaner och andra styrande dokument.

Stärk vårt interna arbete

Det händer mycket i våra skogar. Viktiga framgångar följs av smärtsamma bakslag, men allt kan vi lära av. Viktiga erfarenheter behöver sammanställas, analyseras och bearbetas till ny kunskap. Vårt nationella skogs nätverk vore det naturliga navet i ett sådant arbete. Det verkar inte ske fullt ut idag. Därför föreslår vi att detta arbete prioriteras högre på rikskansliet och att samtal inleds om hur värdefulla erfarenheter tas tillvara och sprids vidare inom föreningen. Det kan vara föreläsningar, vägledningar, nyhetsbrev och fysiska träffar på olika nivåer.

Samverka mer med fler

Naturskyddsföreningen är Sveriges största miljöorganisation, men med tanke på skogsnäringens ekonomiska och politiska styrka är det otillräckligt. Arbetet måste breddas och samverkan öka med andra organisationer om vi vill se resultat. Listan på vänner och möjliga partners kan göras lång. Här nöjer vi oss med några av de organisationer och aktörer som vi behöver samverka mer med.

- Miljö- och naturorganisationer för fågelskådare, botanister och andra nischade naturintressen är självklara vänner. Vi behöver också samla den ideella naturvården och då främst utveckla dialogen med bland annat Skydda Skogen och BirdLife.
- Även friluftorganisationer som Svenska Turistföreningen, Friluftsrådet och scouterna står oss nära.
- Jägare och sportfiskare uppfattas ibland som kontroversiella. Trots detta uppmanar vi de länsförbund som känner sig mogna att gå före och undersöka vilka gemensamma krav som kan formuleras kring Götalands skogar.
- När bygde-, samhälls- och villaföreningar engageras ger det en god lokal förankring för att skydda skog.
- I arbetet för tätortsnära skogar bör samverkan sökas brett och även inkludera föreningar för villaägare, hyresgäster och fackklubbar, vars medlemmar ofta använder dessa områden för rekreation och återhämtning.
- Universitet och högskolor sitter på mycket kunskap, men bedriver även forskningsprojekt. Här finns samarbeten att utveckla till förmån för södra Sveriges skogar.
- Det är oomstritt att vår natur spelar en avgörande roll för svensk besöksnäring. Flera stora undersökningar visar att naturen är ett av de främsta skälen när internationella besökare väljer Sverige. Denna samverkan öppnar även dörrar till kommunala utvecklingsbolag och regionala turismorganisationer som står politiken nära.
- Skogsnäringen har nära band till kommuner och regioner. Vi måste visa på alternativ. Snabba intäkter nu måste vägas mot naturens betydelse för traktens turism och skogens roll för en kommuns attraktionskraft. På längre sikt påverkar dessa värden skatteunderlaget, vilket är viktigare än marginella intäkter av avverkad skogsråvara.
- Vi behöver närma oss delar av södra Sveriges skogsägare. I denna stund bör samtal med kyrkans församlingar prioriteras. Intresse för hyggesfritt och naturnära skogsbruk kan bidra till dialog med många privata skogsägare. Kanske ska också kommunala skogar i Götaland uppmärksammas mer utifrån hur stor areal det handlar om.

Låt oss sätta igång tillsammans

Denna handlingsplan skulle kunna innehålla detaljerade utkast till nya organisationsstrukturer, trendiga arbetsmetoder och revolutionerande rutiner. Risken är att det mest leder till abstrakta och tidsslukande diskussioner. Det kan inte vara högst på vår agenda. Läget i skogen är akut och vi behöver resultat i närtid. Vårt arbete med denna handlingsplan har visat på en stor samsyn. Är det då inte bättre att testa våra vingar på en gång.

I höstas presenterade Svenska kyrkan sin [utredning om skogen](#). Förslaget att skydda 20 procent av kyrkans skogar ger oss en unik möjlighet att agera tillsammans i en process där det redan finns en positiv rörelse för naturskydd, biologisk mångfald och skogens sociala värden. Förslaget att skydda 20 procent är en utmärkt utgångspunkt, även om 30 procent vore bättre. Däremot är det viktigt att slå fast att det ska gälla varje stift, vilket innebär att minst 12 000 hektar till ska skyddas i Götaland. Det motsvarar all skyddad skog i Kronobergs län. Ska vi då inte dra på oss stövlarna och ge oss ut och identifiera de sex sydligaste stiftens mest värdefulla skogar? Sedan kan vi närma oss varje stift eller ännu bättre de närmaste församlingarna. Kan vi vinna deras stöd, närmar vi oss utspel där vi tillsammans visar upp skogar som förtjänar skyddas på kyrkan mark. Om det sker på tillräckligt många platser skapas en tung och välförankrad positiv opinion för utredningens förslag. Under arbetets gång ser vi dessutom hur Naturskyddsföreningens resurser på olika nivåer och befintlig infrastruktur bäst används för södra Sveriges skogars bästa.

Vi måste välja spelplan oftare

Det sägs att samma skog kan räddas många gånger, men den förloras bara en gång. Vårt skogsarbete ska ge konkreta resultat. Varje år anmäls drygt 60 000 skogsområden för avverkning. Det är omöjligt att hantera alla. Istället måste vi prioritera utifrån skogarnas natur- och rekreationsvärden, typ av skog (särskilt viktigt i söder), dess läge och potentialen för att på sikt återskapa värdefull natur och till sist vem som är ägare. Det sistnämnda avgör nämligen hur tuff och resurskrävande striden blir. Bör vi inte reflektera över för- och nackdelar med att [reagera](#) på gjorda avverkningsanmälningar jämfört med ett [proaktivt](#) och systematiskt fokus på de skogar där det är enklare att göra skillnad. Det ena ska inte utesluta det andra, men låt oss fundera över balansen och beakta bland annat följande;

- Ägare som stat, kommun, kyrkan och större aktiebolag har ofta större sammanhängande områden. Vår nulägesanalys visar att de flesta skyddade skogarna idag ofta är under hundra hektar. Större skogar bör prioriteras.
- När stat och kommun äger skog kan vi komplettera höga naturvärden med vassa ekonomiska argument. Tätortsnära skogar spelar roll för en kommuns attraktionskraft och större skyddade områden kan ofta skapa större turismintäkter än försäljningen av skogsråvara.
- Det är också politiskt lättare att kräva att stat, kommun och kyrkan ska ta ett större ansvar för den biologiska mångfalden än små enskilda skogsägare.

En viktig invändning i detta sammanhang är det faktum att skogar med höga naturvärden oftare lär finnas på privat mark än exempelvis på Sveaskogs innehav. Därför är det nödvändigt att det finns statliga skogar för markbyten.

Skapa opinioner som hörs och syns med ett budskap som vinner stöd

Starka opinioner verkar inte i det tysta. Man förhandlar utifrån en styrkeposition och den beror på stödet i den allmänna opinionen. De flesta människor vet lite om hotade arter, sällsynta skalbaggar och utrotningshotade lavar.

Maciej Zaremba resonerade om detta i [sista delen av DN:s reportageserie](#) "Skogen vi ärvde". Hans tankar är värda att reflektera över även idag. Vid sidan av rödlistade arter pekar Zaremba på värden som skönhet, jakt, svamp, bär och stilla skogspromenader i kampen för skogen.

Vi behöver ett tilltal som attraherar brett. Omsorg om landsbygdens människor är en pusselbit. En annan är att lyfta fram möjligheterna runt ett naturreservat. Skyddad natur betyder inte en död hand över bygden.

Positiva konkreta insatser skapar respekt. Ängsslåtter är beprövat, men kan vi bidra till positiva folkopinioner genom att plantera lövträd på tidigare granåkrar med traktens skolbarn? Är vandrings- och cykeldagar i och till skogar som behöver skydd eller restaureras ett sätt att bygga förtroende lokalt? Vad mer kan vi bygga vidare på?

Med en stark lokal naturvårdsopinion i ryggen är det lättare att stå upp för naturen, skriva debattinlägg, publicera granskningar och peka ut fula hyggen, skövlade skogar, förlorade arter och försvunnen skönhet. Och stanna inte vid Sveriges gränser. Svensk pappersmassa och sågat virke exporteras till andra länder, och från dessa länder kommer många för att semestra i Sverige. Dessa kopplingar kan användas bättre.

Det finns mycket mer att fundera över. Glöm inte att vår motpart är ekonomiskt stark och har goda kontakter med politiken. Då kan inte användbara redskap bli kvar i verktygslådan.

Summerat av

Per Jiborn, skogsansvarig i Naturskyddsföreningen i Kalmar län

Källor, referenser och länkar

Götalands skogar i Sverige

Totalt finns det 27,9 miljoner hektar skogsmark i Sverige. Av dessa är 23,4 miljoner hektar produktiv skogsmark, som kan användas för konventionellt skogsbruk. Resterande 4,4 miljoner är så kallade improduktiv skog och 80 procent av den arealen ligger i Norrland.

Improduktiv skog eller så kallade impediment är skogar där den årliga tillväxten inte överstiger en kubikmeter per hektar och år. Hur mycket träden växer bestäms av en rad faktorer som bland annat jordmån, lokalt klimat och läge. Ett begrepp som används är **bonitet**, som är ett mått på tillväxten i m³sk per hektar och år under ideala förhållanden. Den årliga tillväxten är vanligtvis lägre än boniteten och bestäms utifrån trädslag, trädens ålder och vädret under ett aktuellt år.

- [Markanvändningen i Sverige efter region och markanvändningsklass. Vart 5:e år 2010 - 2020](#)
- Officiell statistik / Produktiv skogsmark / Årlig tillväxt / [Tabell 3.31b - Genomsnittlig årlig avsatt tillväxt fördelad på trädslag. Produktiv skogsmark utanför formellt skyddade områden. År avser medelår för tillväxtår \(1987 - idag\).](#)

En historisk tillbakablick fram till Carl von Linné

- **Fem Ess -metoden Spåra skyddsvärd skog i södra Sverige** / Nilsson & Rundlöf 2024
- [Genomförbarhetsanalys av återintroduktion av visent \(*Bison bonasus*\) till Sverige](#)

Förändrat jordbruk och växande befolkning tränger undan skogen

Uppgiften om att *"idag återstår runt fem procent eller en halv miljon ekar"* är hämtad ur [Ekbladet 38 /2023](#) och referat från Ekfrämjandets exkursion i Jönköpings län 1-2 september 2022. Den uppgiften bygger i sin tur på Krigsarkivets protokoll över ekinventeringar för flottan, sammanställt av bland annat Lars Kardell och Per Eliasson, Skog makt människor. Vidare hänvisar Anders Ekstrand till egna studier över några skånska socknar. Bjäre hade 6 000 stora ekar andra halvan av 1700-talet idag 20. Många av dessa ekar stod på vad som idag är åkermark.

- [Långa tidsserier - Basstatistik om jordbruket åren 1866–2020](#)
- [Jordbrukets utveckling](#)
- [Kampen om ekarna](#)

Åker, äng, hage och våtmark blir "skog" på nytt

Uppgiften om att *"450 000 hektar myrmark har dikats ut"* kommer från Riksskogstaxeringens tabell [Areal för ägoslagen Produktiv skogsmark och Myr \(1923 - idag\)](#). Vad som avses med myr framgår inte av underlaget.

- [Skogspolitisk historia](#) Hans Ekelund och Gustaf Hamilton
- [Skogshistoria 1900-talet](#) Skogshistoriska Sällskapet
- [Betad skog: Den mest naturliga biotopen av alla](#)
- Faktablad – [Ängar och ängsvård](#)

- [Historia, ekologi, natur- och kulturmiljövård](#)
- [Åker och äng](#)
- Skogsdata - [Excellfil med vissa tabeller från RT 1923-1929](#) (SOU 1932:26)
- [Produktiv skogsmarksareal fördelad på åldersklass](#) (1923 - idag)
- Tabell 3.1b - [Produktiv skogsmarksareal utanför formellt skyddade områden fördelad på beståndstyper](#) (1983- idag)

Dagens intensiva skogsbruk

- [Skogsstyrelsens statistikdatabas](#)
- [Skogsbrukets försurande påverkan](#)
- [Markförsurning i skogslandskapet](#)
- Skogsstyrelsens statistikdatabas / Avverkningsanmälan / [08. Anmäld areal \(ha\) för uttag av skogsbränsle i form av grenar och toppar efter region och ägarkategori](#)

Små enskilda skogsägarna dominerar skogslandskapet i söder

- [Skogsstyrelsens statistikdatabas](#)

Hotad mångfald i södra Sveriges skogar

- [Tillstånd och trender för arter och deras livsmiljöer – rödlistade arter i Sverige 2020](#)
- Egen bearbetning av Excel-filen **RL2020** inkl kortlista uttag maj 2020
- [Skogens rödlistade arter](#) (SLU 1995)
- Hanski 2002: [Utdöendeskuld på grund av habitatfragmentering](#)

Skogliga regioner i Götaland

- [Naturmiljöer från norr till söder](#)
- [Skogliga naturvärdesregioner för södra Sverige](#) - andra upplagan. Södra, Växjö / Aulén, G., Gustafsson, L. & Kruys, N. 2014
- [Skogslandskapet](#) / Naturvårdsverket

Vatten - en blågrön livsnerv genom skogslandskapet

- [Inlandsvatten exklusive de fyra stora sjöarna 2024](#)
- [Vatten i Sverige](#)

Götalands skogar har lägst skydd i landet

- [Nationalparker, naturreservat, naturvårdsområden, biotopskyddsområden](#). År 1998 - 2023
- [SCB:s statistikdatabas / Skyddad natur](#)
- [Nationell strategi för formellt skydd av skog](#)
- [Sverige och Nagoyamålen](#)
- Rapport 2019/18 – DNR 2018/4167 [Statistik om formellt skyddad skogsmark, frivilliga avsättningar, hänsynsytor samt improduktiv skogsmark](#)

Klimat- och naturkris ska hanteras tillsammans

- [Den svenska skogen kan göra mycket större nytta för klimatet](#)
- [Skogens klimatnyttor – en balansakt i prioritering](#) (utökad utgåva)
- Rapport: [Skogen, klimatet och den biologiska mångfalden](#)
- [Hugga eller skydda? Boreala skogar i klimatperspektiv](#)
- [Skog & Klimat](#) / Naturskyddsföreningen Kansli Väst

Skyddet av Götalands skogar måste öka kraftigt i närtid

- [Policydokument Skogen](#) Reviderad 2020
- [Biologisk mångfald: hur skyddar EU naturen?](#)

Vi behöver ansvarsfulla privata skogsägare som är stolta för sin skogs mångfald

- [En motions väg från medlem till verklighet - Projektet Effektiv och lönsam naturvård](#)

Ett mer naturnära skogsbruk måste ersätta dagens kalhyggen

- Rapport: [Låt skogen leva](#) / Naturskyddsföreningen
- [Plockhugget AB](#)
- [Ekoskog](#)

Hur gör vi med certifieringen av skogen?

- [Det här är FSC](#)
- [Naturskyddsföreningen lämnar FSC-standarden](#)